

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL ANUAL:

In țară . . . 10 lei
In străinătate 12

ZIARELE STRĂINE DIN ROMÂNIA

Vorbim o limbă care e numai foarte puțin răspîdită peste hotarele de locuință ale neamului nostru. O învață dincolo de dinsele numai aceia cari pot să aibă legături de afaceri cu România. O învață iarăși învățații cari se consacră cercetării limbilor ce vin ca elemente de căpetenie din vechiul grai al poporului de jos din Roma, filologii romaniști.

Nici negustorii, nici romaniștii n'au nevoie însă de literatura românească, din care nu cunosc decît cutare mostră, bună sau rea, răcătă prin cărțile de citire ale începătorilor. Vorbind cu oameni culti și foarte culti din lumea mare, îi vei aduce într'o mare încurcătură dacă li vei pomeni despre existența unei literaturi scrise în românește. Cu toate traducerile, apărute pe la 1850—60, din Alexandri și Bolintineanu, cu toate reclamele în franțuzește ale lui Eliade Rădulescu în fasa tristă și puțin serioasă a desvoltării sale sufletești, cu toate cele cîteva nuvele sau poesii românești ce apar foarte rar și în mijlocul unei desăvîrșite indiferențe prin cite un colț al revistelor europene, cu toate cele cîteva versuri din Eminescu — totuși un poet așa de mare și așa de modern prin vederile lui filosofice, străinii de aproape sau de departe, cei ce au pentru noi simpatie și aceia cărora li sîntem antipatici, nu știu nimic despre scrisul românesc. Cu un zîmbet stingaciū, ți se va menționa doar activitatea literară a Măriei Sale Reginei, despre care vorbitorul ar fi știind că a scris și în românește.

Dacă noi am avea numai literatura d-lui Haralamb Leca, să zicem, atunci această lipsă de atenție ar fi pe deplin îndreptățită. Lucruri de acestea le aū și străinii, din oricare parte a Europei, și firește mult mai bine în original decît cum le avem noi în imitații și contrafaceri, pe atit de fudule, pe cît de zădarnice. Dar mai avem, din fericire, tot mai multă și tot mai cetită, și o altă literatură.

Ea pleacă de la un popor cu niște datini și cu o fire cum nu se găsește la alte popoare, și le oglindește într'un chip destul de frumos pentru ca cetitorii luminați ai Europei să se poată încălzi de dînsa. Aici e o adevărată frumuseță și o frumuseță *originală*, luată de la un neam simpatic și interesant. Pe un timp cînd editorii din Apus nu știu unde să mai caute ceva nou pentru un public dezgustat de tot ce e obișnuit, literatura românească *adevărat* românească ar fi bine primită. De amîndouă părțile ar fi folos, fiind că noi ne-am înfățișa altfel înaintea lumii de cultură dacă s'ar ști că nu sîntem numai un popor care a ieșit de supt «stăpînirea turcească» la 1877, se «desvoltă pașnic» supt un rege înțelept și produce, dacă nu griul cel mai bun, măcar griul cel mai ieftin, ci și un popor ajuns la conștiință și în stare să o manifeste în formele trainice ale frumuseții.

Un mijloc de răspîndire a acestei literaturii românești ar fi ziarul străin care apare la noi dintr'un motiv său din altul. Unde editorul german — abia-mi vine să zic, editorul frances, căci Francesii nu prea au mare interes pentru alte literaturii —, unde acest editor nu s'ar învoi la tipărire, ziarul, cu coloanele lui mari care stau totdeauna la îndămină, se înfățișează de la sine pentru ca să aducă această mare îndatorire spiritului neamului nostru.

Cum se poartă însă în această privință ziarele ce se tipăresc în România noastră pe limbă străină?

Avem în București două ziare francese. Două, pentru că sînt două partide de luptă. Decî o gazetă liberală, *l'Indépendance roumaine*, și o gazetă conservatoare, *la Roumanie*. Ele au un scop îndoit: pe de o parte, să facă a se cunoaște în străinătate vederile partidului ce represintă, iar, pe de alta, să dea cetirea politică din fiecare zi tuturor locuitorilor României, cari, Romîni său ba, nu știu românește său căroră nu li place a ceti românește. «*L'Indépendance*» e fără îndoială cel mai bine redactat ziar din țara noastră, am putea zice: singurul bine redactat, în afară de ziarul de informații «*Universul*». Ziarul literar de Duminecă nu se poate compara însă cu cel politic: e o culegere de tăieturi făcute la întîmplare prin literatura francesă mai nouă. Foiletonul n'a avut nici-o însemnătate de informație pentru străinătate, cit l-a ținut d. Pompiliu Eliade; colaborația d-lui Nerva Hodoș, care se anunța așa de bine, n'a fost continuată.

Aici, în ziarele francese, prin urmare, nu se face ce se cuvîne. Înainte de toate, pentru că nu se simte datoria de a aduce, nu numai serviciul partidului, ci serviciul culturii acestei țeri. Apoi pentru că lipsește dorința de muncă și continuitatea trebuitoare.

Ziare germane apar tot două : *Bukarester Tagblatt*, fără nume de redactori, și *Rumänischer Lloyd*, cu nume de proprietar. Sînt soî urît tipărite pe patru pagini, ca acelea din Austria și Germania. Cuprinsul începe cu un articol de fond despre fel de fel de lucruri, mai mult străine, urmează cu știri despre accidente, crime, numiri și scoateri din funcții și termină, prin foarte multe anecdote, cu anunțuri bogate pe care nu le cetește nimeni. Foiletonul e o reproducere din cărți sau din reviste de limbă germană.

Simpatii mari pentru noi n'are nici *Tagblattul* și nici *Lloydul*, care sînt românești și bucureștene, numai pentru că apar în România și în București. Fără îndoială e o deosebire de ton între ele : *Lloydul* păstrează o nobilă răbdare indiferentă și se ferește ca de foc de a se amesteca în chestii mari sau iritante. Din potrivă, *Tagblattul* e curajos, discută toate, face rînduială în toate, ni dă note de bună purtare sau ne pune în genunchi pentru păcate, ni dovedește ce netrebniți sîntem numai cu puterile noastre, cît de mult avem nevoie de capitale străine, și mai ales de străini *fără* capitale, dar, în schimb, ce garanții sîntem datorii a da în cas cînd am fi miluiți cu acei frumoși bani europeni, lucii și bine munciiți. Afară de această însă, literatură românească, cultură românească, de aceasta nu se îngrijesc redactorii germani sau — poate — evreo-germani ai celor două ziare.

În sfîrșit, iese la București *Patris*, ziar grecesc. Une ori se zice că sînt acolo, cu privire la Macedonia, articole neplăcute pentru noi. De obicei însă, e un ziar grecesc care apare la București, cum ar apărea la Atena. Ce i se poate cere în legătură cu cultura noastră unui astfel de ziar ?

...Totuși sînt țeri unde străinii cari scot ziare străine înțeleg altfel cuviința.

N. IORGA.

MIHAÏ ÎNVINS

(Novembre 1600).

În toamnă, pe munții de turme lipsiți,
Pe'ngusta potecă urca Voevodul,
Cu fața ncruntată și cușma pe ochi.
În urmă-i veniaū mohoriți căpitanii.
Și norii zburau în fișii fumurii
Ca păsări de pradă spre-un cîmp de bătaie ;
Cascade ascunse plesniaū între stînci,
Iar vîntul urlînd se-arunca în prăpăstii.

Zdrobindu-se'n brazii ca vîrfuri de lănci. —
 Toți caii pocniau din copitele grele
 Pe treptele'n piatră săpate de ploii.
 Pădurile'n urmă cădeau în adincuri,
 Iar zarea creștea mai întinsă, mereu;
 Și sus, cînd ajuns-au pe-un umăr de munte,
 Privirea'ntorcîndu-și, Mihaî, se opri:
 Să-și vază coroana pe-o frunte neghioabă,
 Trădarea aripe'ntinzînd peste tron.

O undă de crivăț trecu peste frunte-î
 Și păru-î suflă într'o parte; prelung,
 Ca flamură grea, filfii și veșmintul...
 Înfipt sta în scări Voevodul, privind
 Ogoarele prinse'n zăbranic de jale
 Și codrii pustii legănîndu-se'n vînt
 Și drumuri bătute de ordii păgîne
 Și sate prădate, biserici în jar;
 O țară spre cer fumegînd ca o torță...

Oftă Voevodul cu fruntea în piept,
 Pe-obraji se lăsară pleoapele albe
 Și lacrimi calde picară din ochi:
 Simțise pierdută sărmana-î moșie...

G. VILSAN.

ÎN SPITAL

Însera, și mă duceau brancardierii în pas legănat spre ambulante. În cel din urmă iureș de la Grivița, o zburătură mă ajunsese la genunchi. Îmbrincasem, tăiat parcă de un ascuțiș înroșit, amețisem, ș'acuma deschideam ochi ferbinți, deșteptat de glasuri, deșteptat de legănarea patului de pînză. Piciorul drept nu-l simțiam de la stîngie; o oboseală de friguri calde îmi aducea unde de innădușeli.

Mugetul tunurilor, în urmă, umplea amurgul; cînd și cînd, piriiau puști în depărtare. Eū stăteam pe spate amețit, străbătut de fiori. Ghiceam înaintea și'n urma patului mieu șiraguri de răniți purtați spre marile corturi dindărăt. Din cînd în cînd răsăriau aproape de mine chipuri palide de ofșeri, obrazuri necăjite de soldați; une-orî picuri mari treceau, se strecurau cufundîndu-se în umbra fumurie.

Și la ambulanță licăriau felinare în toate părțile. Pe pături negre

stăteau în capul oaselor flăcăi cu capetele îmbodolite, ori cu brațele înfășurate în pînzeturi; pe perini, ici-colo, zăceau capete galbene cu ochii arși de friguri adînc cufundați în găvanuri; și, cum intraiu, deodată îmi trecu parcă prin cap un țipăt grozav, sălbatec, scurt. Pe urmă, un glas liniștit rosti:

«Gata. Repede bandajele!»

Atunci abia, întorcînd ochii, zării o îngrămădeală de sanitari cu șorțurile dinnainte în jurul unui om cu fața blajină, trasă în laturi de două favorite cărunte. Pe cel care țipase, nu-l văzui, dar un flăcău trecu pe lingă mine cu un lighian plin cu apă sîngerată, în care plutia ceva negru, nedeslușit, o mîna zgîrcită parcă.

Simții sudoare rece la rădăcina părului; un val de singe mi se sui la cap. Dar un alt țipet, lung de data asta, urmat de gemete adînci, răgete de animal înjunghiat, mă trezi din amețală. Și mi se arătară în lumină pataștele noi, venite odată cu mine; și doctorii umblau, cercetau, pipăiau, dezvăliau rănile.

Urmară țipete și gemete în lumina tristă. Flăcăi voinici, frumoși, căscau guri mari negre, cu ochii măriți de suferință, tresăriau ca supt izbirea unor valuri în minile celor care-i țineau; apoi rămîneau lungi, întinși, cu fețele în sus, gîfîind, apăsăți parcă de greutatea mari. Și curgea singele ca apa, bucăți de carne cădeau în vase, imprăștiînd stropi roșii; sanitarii se strecurau repede, vorbeiau grăbit, alții desfășurau suluri de pînze, orî întindeau scama. Apoi treceau mai departe.

Un infanterist tînăr, cu mustăcioara de-abia înfierindu-i, prinse a se ruga ca un copil:

«Domnule doftor, să nu mă tai... Vai de mine, numai m'a pătruns un glonte, n'am nimic...

— Să vedem!» zise doctorul cu favoritele cărunte.

Pe cînd băiatul scincia încă, ajutoarele îl desfăcură. Doctorul se spăla pe mină de singele celui d'innainte. Se aplecă, se uită cu luare aminte, apoi zise:

«Ce spui, dragă? o sfărîmătură de obuz ți-a rupt trei coaste. Trebuie să le scoatem.»

Infanteristul prinse iar a se tîngui, apoi, cînd sanitarii îl țintuiră, tăcu deodată, cu ochii căscați. Doctorul își clăti cuțitul, își suflecă mînele, întinse întăi stînga, apoi cu dreapta prinse a lucra cu răpegiune. Același țipet, aceleași gemete, la care răspundeau altele din colțuri, unde se grămădiau alte șiraguri de oameni.

Mai încoace, un vînător bunduc, cu falcile încheștate, privia în-

cruntat la cei mînjiți de sînge, umezi de aburul sîngelui, cari se apropiau să-l brăzdeze și lui cărnurile.

Doctorul întrebă :

«Unde te doare?»

El nu răspunse ; privia încruntat.

«Unde te doare ? întrebă a doua oară doctorul. Nu vrei să spuî ?» — și zîmbi ușor.

Îl împresurară, îl cercetară. Pe urmă auzii un icnit minios. Doctorul tăia iute, vorbea repede, răstit, sanitarii se zvîrcoliau în toate felurile și în toate părțile, iar vînătorul bunduc tot tăcea cu îndărătnicie, — și rămase singur, pe spate, cu ochii plini de foc întunecos îndreptați în sus, supt sprincenele încruntate, cu buzele strînse, răsuflînd șuierător pe nări.

Și gemetele răzbăteau din multe părți, singele fumea, curgea, mînjia minile și șorturile, sticlia legănîndu-se, gros și întunecos, în lighiane, doctorii înălțau, în lumina slabă, brațe negre pînă la cot, — și deodată mă văzui și eu împresurat.

M'am zvîrcolit, am icnit, am gemut; apoi am rămas întins pe spate, și n'am mai știut nimic.

Cînd m'am trezit, mă durea capul, parcă mi se clătinau în el creierii, și simțiam cum frigurile mă muncesc. În cortul mare era tăcere, și lămpile veghiau în felinare. Unii din rănii se tînguiau încet, mulți ațipiseră; ici-colo licăriau ochi în umbră. Un miros înțepător umplea încăperea. Și eu simțiam cum fiorii de căldură și de răceală îmi pregătesc aprige dureri; în amețala mea, priviam fără să înțeleg bine toate.

Cîțiva sanitari intrară, trecură pe lingă paturi aplecîndu-se. Apoi deodată unul se opri și ridică o pătură. Se aplecă; veniră și ceilalți. Și-i văzui ca printr'o sîtă mișcîndu-se, descoperind patul și ducînd ca pe un lemn țeapăn pe cel care zăcuse acolo și care se stinsese singuratec, neștiut de nimeni, în scrișnirea aceia a dinților.

Pe urmă m'am simțit năpădit de focul înăbușitor pe care-l așteptam; amețiiu, și întunerecul mă învălui.

Zilele care aū urmat, aū fost numai clipele scurte de limpezeală, ce-mi deschideaū destul de rar vederea asupra lumii aceștia. Parcă am trecut pe sub ceruri mohorite de ploaie și zloată, dar bine nu-mi pot da seama; parcă m'am strecurat prin preajma unor mari șiraguri de oști tăcute, îngrămădite, în așteptarea vînturilor răsunătoare ale iernii, prin preajma unor sate pustii, supt privirile nepăsătoare ale unor țărani morocnoși, cari nu erau din neamul nostru. Și într'un

tirziu am intrat pentru odihnă mai lungă într'o sală mare și curată, într'un spital, la Turnu-Măgurele.

Era o liniște acolo, cum de mult nu-mi mai simțise sufletul. Mi se părea că ani trecuseră de la viforurile care bîntuiseră în batalioanele noastre acolo, în măcelurile de la Plevna. Și 'n cea d'întăiu noapte liniștită, la lumina de vis care se împînzia asupra paturilor albe, am prins a mă gîndi la necazurile care de-abia trecuseră, și la viața de altă-dată, din vremurile de pace.

Nici nu visam eū cu un an înainte, cînd plecasem acasă în concediu, ce cumpănă ne amenința. Eram foarte mîndru de galonul de sergent, și uitasem de vechile muștrări ale tatei, că nu-mi isprăvisem batir gimnasiul. Îmi răsuciam puful de supt nas, mă strîngeam în tunică, îmi plesniam pe-o sprînceană pălărioara de vîntor și făceam niște plimbări ca acelea pe ulițele tîrgului nostru, pe sub geamurile în dosul cărora mă pîndiaū ochii multor fete. Pe urmă veniră baturi, unde eram un adevărat păun, petreceri de iarnă, în care jucam *gajurile*, *inelul*, *preferansul de idei*. Cînd lunecam pe sfoară inelul, strîngeam degetele fetei de-alături; cînd mă sfătuiam în șală cu vre-o bucătăriță, după gajuri, despre *felurile de bucate*, îi strecuram la ureche o mulțime de prostii; și la preferansul de idei făceam întrebări așa de potrivite și mă uitam în ochii unora din *dudui* cu atîta înțeles, încît sint sigur că am lăsat pe urma mea multe piepturi suspinînd și mulți ochi lăcrămînd. Mama era foarte mîndră de mine, și se gîndia cu despreț la *partiile* sărăcicioase din tîrgul nostru. Doar eram cel mai bun danțator, cel mai bun cîntăreț, și declamam la petreceri așa de bine, încît văduvele izbucniaū în suspine totdeauna. Mai ales *Cinele soldatului* storcea multe lacrimi.

Acuma cît de departe erau toate! Tata, știam bine că a îmbătrînit de supărări și griji, în urma mea. Maica, toată ziua căuta poate în cărți, să vadă cum s'arată norocul pentru feciorul dus cine știe unde, peste Dunărea, în războiū cu Turcul. Pe urmă, ostenită, parcă o vedeam grămădită în fundul divanului, cu ochii pierduți în gînduri, departe. Veniaū cocoane bătrîne, cunoștinți, și prindeaū să vorbească despre veștile care sosesc de la Plevna. Și era mîhnire și jale, căci despre mine nu se știa nimic; și mama ofta cu amar, închidea ochii, și lacrimi încete îi curgeaū pe obrajii sbirciți.

Toate aceste dureri însă mă lăsaū liniștit; știam că o să mă întorc acasă și o să le curm; iar bucuriile și prostiile trecuseră, și nu-mi mai era dor de ele. În fața morții, viața altfel mi se arătase, pentru ca să mă gîndesc că trebuie iar să o vîntur ca pleava.

La multe mă gîndiam. Și 'n icoanele și gîndurile încilcitate, adormiiu.

Cînd mă treziiu, zîmbia cineva lingă mine, și zîmbetul îmi umplu ochii și sufletul de soare. Era o femeie, o cocoană din lumea cea bună, una din multele care porniseră, sub crucea roșie, să îngrijească pe bieții schilozi cari veniau de la vulcanul Plevnei. Avea o peliță albă, cu pufușor ca la persică, și doi ochi albaștri cu sprîncene negre. Atîta am văzut eu, ș'am simțit o înflorare cînd și-a pus mina mică pe fruntea mea.

O auziiu vorbind :

«Doctore, de ce-a suferit flăcăul acesta?»

Mă întâiu mă izbi vorba *flăcău*. Mă socotia un simplu soldat de rînd, — și parcă nu-mi venia la socoteală : pe vremuri doar învitisem valsuri și declamasem *Cinele soldatului*...

«A fost rănit...» auziiu răspunsul. Și, întorcîndu-mi ochii, zăriiu un doctor țeapăn, ras, cu șorțul alb dinnainte, și după dînsul un șirag întreg de oameni drepti cu pestelci albe. «A fost rănit, — zise doctorul, și băgaiu de seamă că are dinți foarte lungi. I s'a extras glontecele și a rămas rană foarte periculoasă. Era aproape-aproape să i se taie piciorul... Acuma e ceva mai bine. *Febra* a scăzut.

— De unde ești? întrebă cocoana, întorcîndu-se spre mine și privindu-mă lung.

— Din tirg de la Cămărășești, răspunsei eu incet.

— Nu ești de la țară?

— Nu.»

Ochii aveau în ei parcă niște firisoare aurii. Pe obraji de-abia acuma zăriam o roșeață slabă, de-abia pricepută. Sprîncenele se lăsa în jos, arcuindu-se pe de-asupra ochilor și subțindu-se din ce în ce.

Mă întrebă iar :

«Te simțești mai bine acuma?»

Nu răspunsei.

Închisei ochii, și icoana ei îmi rămase zugrăvită în lumină, albă, ușoară ca 'ntr'un întunec. Pe urmă băgaiu de seamă că mina ei nu-mi mai atîngea fruntea, — și, cînd deschisei pleoapele, nu mai văziiu pe nimeni la căpătăiu.

Au venit pe urmă iar doctorii singuri, m'au pipăit, m'au cercetat; eu mă gîndiam la altele, nu mai băgam seama la ei.

Cînd sala se goli și tăcerea se întinse iar, bolnavii prinseră să șopotească. Cei vechi întrebau pe cei noi, cari veniseră odată cu mine, despre suferințele și necazurile celor ce rămăseseră *acolo*; voiau să știe dacă Turcul s'a dat prins, dacă a mai fost vre-o bătălie,

multe. Iar cei veniți răspundeau cu glasuri potolite, cu ochii plini de suferință.

Mă întrebam și pe mine unii. Eă răspunseiă întâiău scurt, pe urmă nu mai răspunseiă de loc. Auziău o șoaptă: «Mă, ăsta-ă cioclovină...», dar nici nu întorseiă ochiă. Mă gândiam, — și tăcerea încetul cu încetul se întinse; soarele de sfirșit de toamnă răzbătea prietenos prin geamuri, și o rețea albă tremura mișcându-se pe dușamele. De-afară veniău glasuri slăbite, venia cite-un cîntec depărtat de cucoș; și înlăuntru, cu comanacele în cap, în cearșafurile albe, cei mai mulți dintre bolnavi dormiău, unii pe-o coastă, alții pe spate, cu gura deschisă, sforăind ușor. Mă simțiam foarte bine în liniștea aceia, și mă gândiam cu stăruință la un singur lucru.

A doua-zi mă treziiă diz-de-dimineață, cu o dorință mare. Toți dormiău. Mie-mă umbla gândul, rătăcind, acasă, la tata, la mama, la fetele căroră li cîntam cu ochii umezi: «Frumoasă ca o rosă ai fost în astă lume...», la legănatetele valțuri nemțești, — apoi se întorceau, odată cu ochiă, spre ornicul în colțuri, care țacănia răpegior, de-ăsupra ușiă, la intrare.

Și, cînd o văzuă intrînd pe cocoana cea cu ochiă albaștri și cu sprincenele negre, îmi tresări inima într'un fior de ferbințeală. Închiseiă pleoapele, și așteptaiă. Trecu vreme multă, multă, — apoi o mină călduță mi se așeză pe frunte.

Și-o văzuiă tot așa de liniștită ca și în ajun, cu doctorul ras și cu dinții mari îndărătul ei și cu șiragul celorlalți în urmă. Ba mai eraă cu ea alte două cocoane îmbrăcate în negru; eă însă priviam cu îndărătnicie la cea care mă întreba cu un glas așa de dulce și care avea mina moale cum e catifeaua.

«Tu ești cel care n'ai putut să răspunzi eră. Cum te simțești azi? — Mai bine, răspunseiă eă. Dar tot mă doare piciorul.»

La picior nu mă mai durea, dar ea mă privi cu milă, și eă nici nu doriau altceva.

«Are să-ți treacă, să n'ai grijă...».

Iar eă închiseiă ochiă. Și ziua se scurse iar în liniște, cu rețelele tremurătoare de lumină, cu zvonul slăbit care pătrundea, ca într'un somn ușor, de-afară. Mă simțiam ca într'o baie călduță în așteptarea mea; și clipele ornicului cădeaă una după alta în sala largă; gardieni treceaă în virfurile picioarelor; glasuri încete curgeau, neînțelese, ca niște adieră.

Și în fiecare zi venia cocoana cu ochiă albaștri, cu glasul încet și cu mina mică și moale; trecea lunecînd parcă; eă acuma o ur-

măriam cu ochii, o petreceam pînă ce ieșia, și-mi simțiam coșul pieptului cald și sufletul plin de taină.

— Zi după zi trecea. Ca dintr'o lume depărtată veniau veștile din afară, de la război. Noi toți acolo, în lumină și'n căldură, ni odihnam oasele zdrobite și sufletele pustiite de furtună. O primăvară nouă liniștia inimile. Numai cei cu minile orî cu picioarele tăiate așteptau întunecați, fără nici-o nădejde, cu o durere întunecoasă în ochi. Tăceau toată vremea, și oftau des, cu o jale nemărginită: rana astupată pe trup era deschisă pentru totdeauna în suflet.

Seara, unii istorisiau întimplări de prin ținuturile lor. Vorbiau domol, cu amănunte multe, și în lumina scăzută ceilalți ascultau, în capul oaselor, orî răzimați în coate. Pînă într'un firziu, glasul povestitorului umplea odaia largă de flori și de șoapte. Apoi glasul tăcea și numai ornicul țacănia sus, în părete. Poveștile se înțețiau mai ales în nopțile de viforniță, cînd pe-afară vîntul bubuia și trecea cu larmă de ape, și șuiera ca un șarpe, strecurîndu-se pe coș. Eu mă gîndiam, în zvonul acela al miniei văzduhului, la frații rămași în cîmpiile bulgărești, trecînd prin vînturi de ghiață, și răzbătînd prin volburile viforului.

Ochii albaștri răsăriau în fiecare zi în liniștea odăii. Îi așteptam, îi urmăream, și rămîneam cu gîndul ațîntit la ei; și simțiam cu spaimă cum s'apropie clipa ieșirii din spital. Și privirile mele aveau ceva aprig în ele, ceva dureros de-bună-seamă, — căci totdeauna cocoana se opria mai mult la căpătiul meu, mă privia lung, cu un zîmbet ușor, un zîmbet așa de dulce, și-mi vorbea încet, cu un glas care-mi părea un cîntec. Mă întreba despre trecut, aducea vorba despre tata și mama: descoperise acum în mine cunoștinți ceva mai deosebite, și-i plăcea să-i vorbesc despre multe.

Și, cînd îmi aduc aminte de noaptea din urmă pe care am petrecut-o acolo, la spital, mi se face și acumă negru înaintea ochilor. N'am putut închide ochii cît e picul: în rana de-abia astupată parcă prindea să mă înțepe un ac; sufletul îmi era plin de o sfișiere adîncă, și nu știam ce vreau, ce doresc. Îmi era dor de tata, de mama, de tîrgușorul nostru, cu toate fetele lui, și cu toate astea ași fi vrut să rămîn acolo unde eram, țintuit în patul mieu, în lumina obișnuită a lămpilor, legănat în adormitoarele povestiri ale camarazilor, privind dimineața ceasul și așteptînd cu ochii, cu sufletul, o clipă, o singură clipă, cînd se deschide ușa.

Și a venit cea din urmă clipă. S'a deschis ușa, și a intrat cocoana cu ochii albaștri. Eu stam îmbrăcat pe marginea patului, o priviam

galben, cu buzele strinse, cu ochii mari, pe cari-î simțiam că ard. Ea zîmbia, venia zîmbind spre mine. S'a oprit și m'a întreat :

«Vra să zică plecî, domnule sergent Văleanu?»

De-abia am putut să murmur :

«Sărut mîna... plec...» Și mi-am ridicat privirile spre dinsa. Ea se uita țintă la mine, și zîmbia. Mi-a urat încet drum bun ; voi apoi să plece, dar se opri și începu a rîde ușor :

«Nu mi-ai spus, Vălene, niciodată dacă te-așteaptă vre-o logodnică la voi în Cămărășești. Dacă te-așteaptă, să fie cu noroc... Dar nici pe noi să nu ne uiți...»

Și-și plecă capul pe un umăr, rîzînd și privind-mă lung.

Răspunsei :

«N'am nici-o logodnică...»

Ea trecu înainte. Apoi de la ușă mi s'a părut că a strecurat o privire spre mine. Nu știu, mi s'a părut. De-bună-seamă că mi s'a părut...

Am plecat chiar în urma ei, și n'am mai văzut-o de-atuncea.

MIHAIL SADOVEANU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ULRICH OMORÎTORUL

(LEGENDĂ GERMANĂ.)

De zeci de ani o lume'ntreagă geme
Și de durere plînge chiar și Rinul,
De cînd grozavul Ulrich, Palatinul,
Urcat-a tronu-î plin de scumpe steme :
Supușii plîngși-olume'ntreagă-l teme, —
Că-î foc de crud.

Pe chipul lui nici n'a lucit vr'o dată
A zîmbetului și-a blîndeții rază,
Spre pradă și omor stă'n veci de pază,
Nici-un străm în juru-î nu s'arată.
Că-l iea pe loc cea moarte ne 'ndurată,
Pe cit aud.

În luptă-î leu, și dus e zvonu'n țară,
Că el nebiruit e totdeauna,
Că sfarmă tot și muge ca furtuna,
Cînd sîngeros s'azvirle ca o fiară
Și prin dușmani împarte foc și pară
Și morți destui.

Dar într'o zi — așa povestea spune —
Voind puterea'n lume să-și arate,
Serbări dădu mărețe și bogate
...Și se grăbiră craii să s'adune
Și petrecură mult ca'n zile bune,
La Curtea lui.

Și-a opta zi pofti să se măsoare
Cu el în luptă dreaptă orișicine :
Veniră crai, dar nu li merse bine,
Că jos din șea, ca penele ușoare,
Îi prăvăli cu lancea-î luitoare,
La 'ntîiul zbor.

Și se'nsera, și sta să se sîrșească
Cea luptă ce'ncepuse dimineața :
Izbind așa n'avuse'n toată viața
Vre-un craiu, ca n' luptă dreaptă să
[trîntească
Atîți viteji, ce stau să se mîndrească
Cu faima lor.

Și-acum simți și Ulrich bucurie :
 Că-î cel mai brav!—strigase adunarea,
 Cu-a lui izbînzî să'ncheie vru serbarea,
 Își și chemase paju'n grab' să vie,
 Ca să-î ridice greaua armărie,
 Ca'n foc arzînd.

Și crainicul acuma se gătește,
 Sfirșitul astei lupte să-l vestească,
 Toți crai-aū și pornit să fericească
 Pe'nvingător, cînd, iată 'n trap sosește
 Un nou venit, și'n mijloc drept s'o-
 [prește, —
 Să lupte vrînd.

În fier călit încinsă-î a lui tață
 Și'n zale lucii trupul i se'ndoaie.
 Pe coifu-î greu, de pene cade-o ploaie,
 Și stă nepăsător și se răsfață
 De-uimirea tutului, și par'că'n viață
 Tot mîndru-a stat.

— «Tîrziū veniși să te măsoari cu mine,
 Viteze craiū, din plaiuri ne aflate?...
 Ei bine, iată, te primesc, firtate!...
 Înfige-te pe șea s'așin'te bine!» —
 Și Ulrich, crunt rîzînd, în goană vine,
 Ca un turbat.

Un zăngăt surd... Și lancea-î tîndări
 [zboară.

De furie răcnește cavalerul,
 Își zvîrle lancea ruptă, scoțînd fierul,
 Și zăngăt surd răsun'a doua oară;
 Ș'uimiți sint toți

Că la pămînt întins e Palatinul!...
 Iar craiul ce l-a'nvins, stă de-l privește:
 — «Viteze Ulrich, mîndru-î glăsuește,
 Jos la pămînt țî'ngHITE-acum veninul!»
 Să biruiești nu te-a lăsat destinul,
 Că, vezi, nu poți! —»

Și, far' să-î mai arunce o privire
 Pornește'n trap și nevăzută se face...
 Mirată'n jur, mulțimea toată tace,
 Și toți sint prinși de frică și uimire,
 Că Ulrich cel puternic peste fire
 Stă'n praf culcat...

Dar, înecat de furie'ncet s'ardică
 Înfrîntul craiūși, cruntspumînd, se jură,
 Să nu mai puie piine 'n a lui gură,
 Pă'n'ce, tăiat, n'o ține strins de chică
 Cel cap al craiului ce făr' de frică
 L-a rușinat!...

Și n'apucă să mintuie cuvîntul,
 Că'n fug'abia suflînd un om sosește:
 — «Mărețe craiū, cel ce te-a'nvins, pri-
 [vește,
 Rănit, colo, măsoar'acum pămîntul,
 Trîntit de cal, cînd luatu-și-a avîntul
 Și-î colo'n crîng!...—»

— «Cinci mii de galbeni ai!...» — și'n
 [fuga mare
 Se'ndreaptă către crîng, grînd cu fală,
 Grozavul Ulrich: «Da-voiu crunt năvală
 Spre el acum, și fără de cruțare
 Capu-o să-î taiū!... Pe cel plin de 'n-
 [gîmtare,

Am să-l înfrîng!...»

El zice și s'aruncă cu tărie
 Spre 'nvingăto-, ce jos acuma zace :
 — «Oh, da, gemu rănitul, n'am ce-ți
 [face!...

O vād doar toți, dar spun, ca să se știe,
 Că răzbanare-ți cer în veșnicie,
 Ucis de sint!...—»

Dar n'apucă sārmanul să sfirșească,
 Că Ulrich dintr'odată capu-î taie,
 Cu ochii plini de-a furiei vāpaie :
 — «Aicea jur — strigă — să se zidească
 Un schit măreț, cum n'o să se găsească
 P'acest pămînt!

«Și temelie acest stîrv l-oiū pune!...»
 Și, crunt rîzînd, il bate cu piciorul...
 Pe toți cutremuratu-i-a fiorul,
 Spre cer ridică ei priviri nebune
 Ș'un cap tăiat zăresc spre soare-apune,
 Grozāv rînjînd...

Trecut-aū anî d'atuncea mulți, și schitul
 E gata tot și sus își 'nalță fruntea,
 Și norii staū supt el plecați ca puntea

Și zidul lui mai tare-i ca granitul;
Și mult va ține, mult, cit nefirșitul,
Mereu trăind.

Plin de mindrie Ulrich îl privește:
— «O, de-aș trăi cit el! — Își zice'n sine.
Grăi, și'n vis, în noaptea care vine:
« — Da, vei trăi », o voce-i glăsuește,
Cit schitul tău!... Și viața-ți se sfir-
[șește,
Cînd jos l-or da! » —

În veselie mare se deșteaptă
Grozavul craiū: «trăi-voiū pe vecie» —
Își zice el — dar fără, biet, să știe,
Că viața ce de-acuma vaī, l-așteaptă,
Răsplata fi-va groaznică și dreaptă,
Ce-o căpăta.

Că, vezi, d'atunci trecut-aū anii sute,
Bătrîn e Ulrich; viața-i e povară;
Vecinii nu-l mai tem, și-ar vrea să piară,
Căci vitejie, fală-i sint trecute
Și faima lui și gloria-s pierdute
De veci, v'o spuī.

Ș'un prunc îl poate-acum da jos în
[luptă.

Zădarnic moartea lui acuma-și chiamă,
Că viața lui e numai lungă teamă,
Ba chiar vasalii, fața lui cea suptă
Rid cînd o vād și moartea nu se'nfruptă
Din viața lui.

Chemat-a meșteri iscușiți în toate
Și-a juruit tot aurul din ladă,
De vor putea, ca jos să dea grămadă
Acel schit... Dār în zadar, căci miī de
[gloate
De meșteri se căznesc, și nu-se poate
Da schitul jos.

Și tremură de jale cruntă craiul,
Și'n jețul lui se'nneacă'n grea mîhnire:
În jurul lui e jale, pustiire,
De curtesanī pierit-a'ntr'eg alaiul,
Și numai el, sārmanu-și duce traiul,
De chinuri ros.

Dar într'o sară trist'un om s'arată
Și zice craiului, de poate să-i vor-
[bească:
— «O, Ulrich, vreaū — porni să glă-
[suiască —
De viața-ți să te scap, de-mī dai pe dată
Comoara ta de bani nenumărată!
O vrei, ori nu?»

Uimit se scoală craiul și-i vorbește
— «Tu pari plăpînd, putea-vei fi în stare
Să faci tot ce-o'ntr'egă lume mare
N'a săvirșit?... Dār, iată, vin', privește
Grozavul schit ce'n lun'acum lucește...
Să-l dai jos tu?!» —

— De pot sau nu pot, ce-o să-ți pese ție?
Grăi străinul — și din sinu-i scoate
Un sac cu praf. Îl vezi?... de vrei, se
[poate,
Ca pentru fiecare sac să-mī dai tu mie
De aur unul, și-apoi pentru vecie,
Dobor cel schit... —

Necrezător e craiul, dar se pleacă:
Na, ține cheia mea, și'n grabă du-te,
Iea saci de aur zeci și miī și sute,
Numai amarul vieții, vaī, să-mī treacă,
Să mă mai bucur doar și eū o leacă,
Murind tihnit!... —

A zis, și ca prin vis străinul pierē,
Și'n hohot lung de ris zbucește-afară...
Și'n noaptea-aceia chiar vecini-aflară,
Că'n pivniță'n castel, în grea tăcere,
Un om necunoscut și'adun'averē,
În saci, grăbit.

Și tot atunci la schit îl și zărīră
Cum grămădia la saci supt temelie;
Și nopți trecur'așa, și, cînd să vie
A șaptea noapte, munții tresărīră
Și' tremur lung scintele țisnīră,
Din vechiul schit.

Un tunet prelungit prin vāi rāsună,
Și schitul în bucăți se risipește
Ș'o lume'ntr'egă'n juru-i se uimește,
Căci lingă schit, minat ca de-o furtună,
Sosește craiul Ulrich, și s'adună,
Să-l vadă, toți!...

Stă craiul drept și ntinerit el pare,
 În juru-î sar bucăți de fier și stîncă,
 Și urlă de vuire valea-adîncă
 Și totuși neclintit și'n nemișcare
 Stă el, și'n jurul lui de foc e-o mare
 De mii de coți.

Și, iată, că din mijloc, țîșnind, s'arată
 Un om fără de cap: — «Hei, craiū pu-
 [ternic,
 M'am răzbunat! Acum ești un ne-
 [mernic!»

Și omu'ntinde mina-î descărnată
 Sprecraiū, ce-umilse pleacă, și deodată-
 L izbi, pierind.

Și cade craiul jos, plin de durere,
 Și ca prin vis îi fulgeră prin minte.
 Cum el odat' armat și-a-tot-putinte,
 Ucise-un om rănit, făr' de putere:
 «Iertare...» -abia șopti, dar glasul-î
 [piere.

Cu el murind!

I. M. MARINESCU.

CRONICA

Și eū am ceva de spus despre Vasile Burlă, de care mă leagă și o veche datorie de recunoștință ce nu se poate uita.

Era dintr'un neam de răzăși din Bucovina, și în acele convorbiri cu elevii pe care le zugrăvește așa de viu d. Sadoveanu, el nu uita să spuie că nu e numai un adevărat Român, ci un coboritor de boieri printre Romîni. Învățase la Viena și se prinsese de dragoste pentru filologia de mărunțisuri, foarte îndrăzneată însă une ori în construcții, a anilor 1860.

Venit ca profesor în Iași, el nu putea să se găsească mai bine decît în societatea «Junimii». Îi plăcea acolo calitatea culturală a oamenilor, sinceritatea lor, lipsa lor de afectatie și acel respect pentru tradiția de glumă și petrecere cu vin bun pe care o adusesse membrii conducători, crescuți ca și el în universități germane.

«Convorbirile literare», care se întemeiară atunci, îndemnaū la scris. Un mare războiū filologic se începuse între știința de diletant a lui Cihak și între știința de uimitor autoditact a d-lui Hasdeū. Pentru originea unui cuvînt se dădeaū strașnice lupte, în care Cihak a știut totdeauna să păstreze măsura, dacă nu să cîștigē biruința. Burlă s'a amestecat în discuție, tipărind cîteva articole foarte bine informate și cinstit muncite, dar ale căror rezultate nu erau totdeauna definitive. El le-a strins mai pe urmă într'o broșură de «Studii filologice».

Ca profesor de limba grecească, el a dat ceva mai tîrziu o îngrijită prelucrare a gramaticii lui Curtius, — carte grea, de sigur, dar care e totuși până astăzi cea mai bună din care se poate învăța grecește.

Sfărîmarea cercului ieșean al «Junimii» lăsă pe Burlă singur. Activitatea lui științifică încetă, cu toate că până la sfîrșit i-a plăcut să cetească mult, fie și pentru a nu scrie nici-odată ce-și pusesese în minte. Familie n'avea. Despre societatea noastră, el avea părerea rea pe care o aū de obiceiū Bucovinenii. Nici în școală nu punea mare temeiu.

De sigur că, așa de cinstit cum era, el a dorit să săvîrșească ceva ca

profesor. Avea și știința și iubirea. Îi lipsiau însă alte două însușiri, care pot părea secundare, dar fără care cele d'întăiu rămîn sterpe: anume măsura și consecvența.

Era său prea bun sau prea aspru, sau prea vesel sau prea trist, și se schimba adesea. Ochiul pătrunzător și crud al școlarilor vedea aceasta, și, pe vremea mea cel puțin, Burlă nu mai avea o adevărată și deplină autoritate. Faptul că-i plăcea a vorbi, a glumi cu copiii cari nu înțelegeau ce se cade și nu se cade, nu-l ajuta să fie ceia ce i s'ar fi cuvenit după multele lui însușiri.

Cînd i se părea că pierde terenul, el lovia. Și a doua zi-i părea rău, și nemărgenita lui bunătate învingea astfel. Pentru cîteva vorbe nesocotite și cîteva din atitudinile revoluționare, pe care școala socialistă le-a pus la modă în Iași, unde ele se văd și până astăzi, cel ce scrie aceste rînduri a fost exclus din internatul liceului din Iași. O rudă la care căutasem adăpost, m'a aruncat pe stradă. Și atunci același director care mă izgonise m'a primit ca un părinte și, făgăduindu-mi reintegrarea, a zăbovit-o înadins pentru ca să sta în casa lui, în biata lui casă de *Bohème*, goală, fără rînduială, și ca să minînc la birt hrana pe care o plătia el din biata lui leafă mîncată de multele datorii care au fost nenorocirea vieții sale.

De atunci el n'a uitat pe elevul neastîmpărat și nesupus, care știa carte și i se părea lui că nu e rău la suflet. Cînd m'a văzut întăia oară om isprăvit, mi-a sărit în gît. Bucuria lui n'a fost slabă cînd a stat în capul mesei fostului său școlar. Și acum cîteva săptămîni el îmi scria încă o scrisoare, în care lega trei lucruri care mă înduioșau de o potrivă: visurile lui științifice — un studiu despre ortografie —, grija pentru încă un elev bun, cine știe cît de neastîmpărat și acela (el zicea însă că *nu*) — și amintirea vechiului elev fără astîmpăr din alte dați.

Despre el ca despre puțini alții se poate zice vorba ce se cuvine oamenilor foarte buni, cari au avut greșeli, din care nici-una n'a fost un păcat decît doar față cu dinșii: Dumnezeu să-l ierte!

*

Cetesc într'un ziar german (*Tägliche Rundschau*): «Acum cîtva timp, profesorul de filosofie dr. Erich Adickes în Münster, acum în Tübingen, urmașul lui Sigwart, a acusat pe colegul său de facultate profesorul dr. Mathias Kappes în chipul cel mai violent de plagiat, aducîndu-i muștrarea că a luat în cărțile sale bucăți mari din cunoscute manuale de filosofie, ca Ueberweg, fără să spuie de unde le-a transcris. Pe temeiul acestei învinuirii, cazul a fost adus de ministru înaintea Curții de disciplină pentru funcționarii nejudiciari. Sentința e darea afară din slujbă».

Aceasta e o țară!

Dar este alta, în care d. Gr. G. Tocilescu, plagiator dovedit și răsdovedit, de la un capăt până la altul al «activității» sale, n'a pierdut nimic din considerația celor mai înalte cercuri dintr'o societate care trebuie să învețe întăiu ce e demnitatea umană!

*

În fruntea revistei «Familia» se tipărește o satiră patriotică iscălită I. Pătrășcoiū, în care întilnești versuri deosebit de puternice. Cel ce a scris-o vedește fără îndoială un talent, căruia îi trebuie însă muncă și multă critică de sine însuși pentru a da lucruri bune de la un capăt la altul.

*

În «Albina», VIII, n-le 14-5, trebuie să se cetească o schiță de Crăciun a d-lui M. Sadoveanu, care e de tot curată și frumoasă și ar trebui să treacă în orice carte de cetire și crestomatie pentru popor. Nuvela rusească tradusă în acest număr e fără îndoială frumoasă, dar lasă o înțipărire deprimantă și nu e decî potrivită pentru cetirea poporului. Morala ce se desface din nuvela lui Sceđrin ar fi cam aceasta: vai de omul care n'are capital! Iar noi am adăugi: în adevăr vai, cînd n'are nici suflet, nici inimă, singurele izvoare veșnice ale fericirii și norocului.

*

Supt titlul «Studii pedagogice și discursuri», directorul școlii superioare de fete din Sibiiū, d. Vasile Bologa, dă întâiu o privire asupra ideilor pedagogice ale lui Herbart, apoi un număr de scurte cuvîntări limpezi și turnate într'o limbă bună. Tiparul «tipografiei arhidieceșane» din Sibiiū e foarte frumos. Notăm că și pentru d. Bologa acest oraș se chiamă «Nagyszeben (Sibiiū)». După cît știū, nu există în Ungaria o censură care să confisce cărțile fără caracter oficial care ar da numai în limba națională locul apariției lor.

*

«Calendarul gospodarilor», a cărui bună alcătuire am lăudat-o anul trecut, apare și pentru anul 1905 cu o materie potrivită pentru cetitorii săi sătenî și de multe ori așa de bine scrisă pe vechiū și bun graiū românesc încît poate face plăcere și acelor cărturari cari n'au pierdut puțința de a înțelege limba cea adevărată a neamului lor. E foarte nemeșită ideia de a vorbi poporului și prin graiul scriitorilor bisericești de mai de mult, cum e Mitropolitul Iacov I-iū al Moldovei, dintr'o cărtulie a căruia se reproduc sfaturi bune. Două observații numai. Întăia: oare nu se gășia în toată România o altă tipografie ieftenă decît a dumisale domnului «M. Saidman»? A doua: alcătuitoarii arată că din lipsa de mijloace nu pot da chipul lui Ștefan-cel-Mare, al regelui Carol, ș. a.; aceeași lipsă de mijloace ar fi trebuit să-i împiedece de a da clișeu de pe coaptă, care e, din toate punctele de vedere, rău ales.

*

Cu părere de rău nu putem vorbi despre albumul de cusături ce s'a publicat de curînd la Sibiiū. El s'a trimes *tuturor* foilor de dincolo, și chiar foilor sășești de acolo. Noi acești nesași din România, cari scoatem «Sămănătorul», n'am fost socotiți vrednici de această atenție.

N. IORGA.